קיצור שלחן ערוך — הלכות צדקה

מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן צְדָקָה לַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר פָּתוֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ. וְנֶאֱמַר, וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ. וְכָל הָרוֹאֶה עָנִי מְבַקֵּשׁ וְהֶעֱלִים עֵינוֹ מִמֶּנּוּ וְלֹא נָתַן לוֹ צְדָקָה, עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא תְאַמֵּץ אֶת לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן. הַצְּדָקָה הִיא סִימָן לְזֶרַע אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְגוֹ' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה. וְאֵין כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל מִתְכּוֹנֵן וְדַת הָאֱמֶת עוֹמֶדֶת אֶלָּא בִּצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי. וְגָדוֹל הָעוֹשֶׂה צְדָקָה יוֹתֵר מִכָּל הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר עֹשֵׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, נִבְחָר לה' מִזָּבַח. וְאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה. לְעוֹלָם אֵין אָדָם מַעֲנִי מִן הַצְּדָקָה, וְאֵין דָּבָר רַע וְלֹא הֶזֵק בָּא בִּשְׁבִיל הַצְּדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר, וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם. כָּל הַמְרַחֵם, מְרַחֲמִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר, וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ. וְכָל מִי שֶׁהוּא אַכְזָרִי, יֵשׁ לָחוּשׁ לְיִחוּסוֹ. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרוֹב לְשַׁוְּעַת עֲנִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר וְצַעֲקַת עֲנִיִּים יִשְׁמָע. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהָזְהֵר בְּצַעֲקָתָם, שֶׁהֲרֵי בְּרִית כְּרוּתָה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר, וְהָיָה כִּי יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי חַנּוּן אָנִי, וְאָמְרוּ בִּירוּשָׁלְמִי תַּרְעָא דְלָא תִפְתַּח לְעַנְיָא תִּפָּתַח לְאַסְיָא. וְיִתֵּן הָאָדָם אֶל לִבּוֹ, שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ כָּל שָׁעָה פַּרְנָסָתוֹ מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וּכְמוֹ שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִשְׁמַע שַׁוְעָתוֹ וּתְפִלָּתוֹ, כָּךְ יִשְׁמַע הוּא שַׁוְעַת הָעֲנִיִּים. גַּם יִתֵּן הָאָדָם אֶל לִבּוֹ כִּי גַּלְגַּל הוּא הַחוֹזֵר בָּעוֹלָם, וְסוֹף שֶׁיָּבֹא הוּא אוֹ בְּנוֹ אוֹ בֶּן בְּנוֹ לְקַבֵּל צְדָקָה. וְאַל יַעֲלֶה עַל לִבּוֹ לוֹמַר: אֵיךְ אֶחְסַר מָמוֹנִי לִתֵּנוֹ לָעֲנִיִּים, כִּי יֵשׁ לוֹ לָדַעַת שֶׁאֵין הַמָּמוֹן שֶׁלּוֹ, אֶלָּא פִּקָּדוֹן לַעֲשׂוֹת בּוֹ רְצוֹן הַמַּפְקִיד, וְזֶה חֶלְקוֹ מִכָּל עֲמָלוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדִכְתִיב וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ. וְהַצְּדָקָה דּוֹחָה גְּזֵרוֹת רָעוֹת וּמוֹסֶפֶת חַיִּים (יורה דעה סימן רמ"ז, שַׁבָּת דף קנ"א, ביצה דף ל"ב).

כָּל אָדָם חַיָּב לִתֵּן צְדָקָה כְּפִי הַשָּׂגַת יָדוֹ. וַאֲפִלּוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה, וּכְגוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְעַט מָמוֹן שֶׁלּוֹ, וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם, דְּמֻתָּר לוֹ לִטֹּל מִן הַצְּדָקָה. כֵּיוָן שֶׁאֵין לוֹ קֶרֶן כְּדֵי לְהִתְפַּרְנֵס מִן הָרֶוַח, מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּמֶּה לְהִתְפַּרְנֵס, חַיָּב לִתֵּן צְדָקָה מִמַּה שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ. וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ יָכוֹל לִתֵּן אֶלָּא דָּבָר מְעָט, אַל יִמְנַע עַצְמוֹ, כִּי הַמְּעַט מִשֶּׁלּוֹ חָשׁוּב כְּמוֹ הַרְבֵּה מִן הֶעָשִׁיר. וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה נֶאֱמַר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה, אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ, וּבְעוֹלַת עוֹף אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ, וּבִמְנָחָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ, לוֹמַר לְךָ, אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם. אֲבָל כָּל שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא דֵּי פַּרְנָסָתוֹ, אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן צְדָקָה דְּפַרְנָסַת עַצְמוֹ קוֹדֶמֶת לְכָל אָדָם (סִימָן רמ"ח רנ"א רנ"ג ומשנה סוף מנחות).

כַּמָּה נוֹתְנִים לָעָנִי. דֵּי מַחְסוֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ. וְהַיְנוּ בְּעָנִי שֶׁמְּקַבֵּל בַּחֲשַׁאי, מְחָיָבִים אַנְשֵׁי הָעִיר לִתֵּן לוֹ כָּל מַחְסוֹרוֹ כַּאֲשֶׁר הָיָה רָגִיל מִקֹּדֶם שֶׁהֶעָנִי. אֲבָל עָנִי הַמַּחְזִיר עַל הַפְּתָחִים, נוֹתְנִים לוֹ מַתָּנָה מָעֻטֶת לְפִי עֶרְכּוֹ. וּלְכָל הַפָּחוֹת יִתְּנוּ לוֹ בְּכָל עִיר לֶחֶם וּמָזוֹן שְׁעוּר ב' סְעָדוֹת וּמָקוֹם לָלוּן. מְפַרְנְסִין וּמַלְבִּישִׁין עֲנִיֵּי עוֹבְדֵי אֱלִילִים עִם עֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם (ר"נ רנ"א).

כַּמָּה יִתֵּן הָאָדָם צְדָקָה. שָׁנָה רִאשׁוֹנָה הַמַּעֲשֵׂר מִן הַקֶּרֶן. מִכָּאן וָאֵילַךְ יִתֵּן מַעֲשֵׂר מִן הָרֶוַח שֶׁהִרְוִיחַ כָּל שָׁנָה, [חוץ מִצָּרְכֵי בֵּיתוֹ], זוֹ הִיא מִדָּה בֵּינוֹנִית. וּמִצָּוָה מִן הַמֻּבְחָר שֶׁיִּתֵּן חֹמֶשׁ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה מִן הַקֶּרֶן, וְאַחַר כָּךְ כָּל שָׁנָה חֹמֶשׁ מִן הָרֶוַח. וְאַל יְבַזְבֵּז אָדָם יוֹתֵר מִן הַחֹמֶשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ הוּא אַחַר כָּךְ לַבְּרִיּוֹת. וְדַוְקָא כָּל יְמֵי חַיָּיו. אֲבָל בִּשְׁעַת מוֹת, יָכוֹל אָדָם לִתֵּן עַד שְׁלִישׁ רְכוּשׁוֹ צְדָקָה. אֵין לַעֲשׂוֹת מִמַּעֲשֵׂר שֶׁלּוֹ דָּבָר מִצְוָה, כְּגוֹן גֵּרוֹת לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ שְׁאָר דְּבָרִים לְמִצְוָה, רַק יִתְּנוּהוּ לַעֲנִיִּים. וְאִם נִזְדַּמְּנָה לוֹ מִצְוָה לִהְיוֹת בַּעַל בְּרִית, אוֹ לְהַכְנִיס חָתָן וְכַלָּה עֲנִיִּים לַחֻפָּה וְכַדּוֹמֶה וְכֵן לִקְנוֹת סְפָרִים לִלְמֹד בָּהֶם, וּלְהַשְׁאִילָן לַאֲחֵרִים לִלְמוֹד בָּהֶם, אִם לֹא הָיָה יְכֹלֶת בְּיָדוֹ, וְלֹא הָיָה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ מִצְוָה מֵמָמוֹן שֶׁלּוֹ, יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מִמַּעֲשֵׂר. אִם קוֹנֶה סְפָרִים מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר, צָרִיךְ לִזָּהֵר לְהַשְׁאִילָן לַאֲחֵרִים, אִם לֹא כַּאֲשֶׁר הוּא צָרִיךְ לָהֶם, אֲזַי הוּא קוֹדֵם. וְגַם יִזָּהֵר לִכְתּוֹב עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר, לְמַעַן לֹא יַחְזִיקוּ בָּהֶם בָּנָיו אַחֲרָיו (סִימָן רמ"ח).

הָרוֹצֶה לִזָּכוֹת לְעַצְמוֹ, יָכוֹל אֶת יְצָרוֹ הָרַע, וְיַרְחִיב יָדוֹ, וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא לְשֵׁם שָׁמַיִם יִהְיֶה מֻהָטָּב וְהַיָּפֶה. אִם בָּנָה בֵּית תְּפִלָּה, יִהְיֶה נָאֶה מִבֵּית יְשִׁיבָתוֹ. הֶאֱכִיל רָעֵב, יַאֲכִילֻהוּ מֵהַטּוֹב וּמֵהַמָּתוֹק שֶׁבְּשֻׁלְחָנוֹ. כִּסָּה עָרֹם, יְכַסֻּהוּ מֵהַיָּפֶה שֶׁבִּכְסוּתוֹ. הִקְדִּישׁ דָּבָר, יַקְדִּישׁ מֵהַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר כָּל חֵלֶב לַה' (סִימָן רמ"ח).

הַנּוֹתֵן לְבָנָיו וּבְנוֹתָיו הַגְּדוֹלִים שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּמִזּוֹנוֹתֵיהֶם (שֶׁהֵם יוֹתֵר מִבְּנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים), כְּדֵי לְלַמֵּד אֶת הַבָּנִים תּוֹרָה, וּלְהַנְהִיג אֶת הַבָּנוֹת בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה, וְכֵן הַנּוֹתֵן מַתָּנוֹת לְאָבִיו (שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְפַרְנְסוֹ, רַק מִמְּעוֹת צְדָקָה שֶׁלּוֹ), וְהֵם צְרִיכִים לְכָךְ, הֲרֵי זֶה בִּכְלָל צְדָקָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְדִּימוֹ לַאֲחֵרִים. וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ בְּנוֹ וְלֹא אָבִיו אֶלָּא קְרוֹבוֹ, הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם. וַעֲנִיֵּי בֵּיתוֹ קוֹדְמִין לַעֲנִיֵּי עִירוֹ, וַעֲנִיֵּי עִירוֹ קוֹדְמִין לַעֲנִיֵּי עִיר אַחֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ וּלְאֶבְיוֹנְךָ בְּאַרְצֶךָ. אֲבָל גַּבַּאי צְדָקָה הַמְחַלֵּק אֶת הַצְּדָקָה, צָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לְקָרוֹבָיו יוֹתֵר מִלִּשְׁאָר עֲנִיִּים (רנ"א רנ"ז).

כָּל הַנּוֹתֵן צְדָקָה לֶעָנִי בְּסֵבֶר פָּנִים רָעוֹת וּפָנִים כְּבוּשׁוֹת בַּקַּרְקַע. אֲפִלּוּ נָתַן לוֹ אֶלֶף זְהוּבִים, אִבֵּד זְכוּתוֹ וְהִפְסִידָהּ, וְעוֹבֵר עַל וְלֹא יֵרַע לְבָבְךָ וְגוֹ'. אֶלָּא צָרִיךְ לִתֵּן לוֹ בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת וּבְשִׂמְחָה, וּמִתְאוֹנֵן עִמּוֹ עַל צָרָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר אִיּוֹב אִם לֹא בָכִיתִי לִקְשֵׁה יוֹם, עָגְמָה נַפְשִׁי לָאֶבְיוֹן. וִידַבֵּר לוֹ דִּבְרֵי תַּנְחוּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר, וְלֵב אַלְמָנָה אַרְנִין.

אָסוּר לְהַחְזִיר אֶת הֶעָנִי שֶׁשָּׁאַל רֵיקָם. וַאֲפִלּוּ אַתָּה נוֹתֵן לוֹ גְּרוֹגֶרֶת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר, אַל יָשֹׁב דַּךְ נִכְלָם. וְאִם אֵין בְּיָדְךָ כְּלוּם מַה לִּתֵּן לוֹ, פַּיְסֵהוּ בִּדְבָרִים. וְאָסוּר לִגְע�ר בֶּעָנִי אוֹ לְהַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ עָלָיו בִּצְעָקָה, מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה, וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה. וְאוֹי לוֹ לְמִי שֶׁהִכְלִים אֶת הֶעָנִי, אֶלָּא יִהְיֶה לוֹ כְּמוֹ אָב, בֵּין בְּרַחֲמִים בֵּין בִּדְבָרִים שֶׁנֶּאֱמַר, אָב אָנֹכִי לָאֶבְיוֹנִים.

הַצְּדָקָה הֲרֵי הִיא בִּכְלַל הַנְּדָרִים (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן ס"ז סָעִיף ג') לְפִיכָךְ הָאוֹמֵר, הֲרֵי עָלַי סֶלַע לִצְדָקָה אוֹ הֲרֵי סֶלַע זוֹ צְדָקָה, חַיָּב לִתֵּן לַעֲנִיִּים מִיָּד. וְאִם אֲחַר עוֹבֵר בְּבַל תְּאַחֵר, כֵּיוָן שֶׁיָּכוֹל לִתְּנָהּ מִיָּד. וְאִם אֵין עֲנִיִּים מְצוּיִים לוֹ, מַפְרִישׁ וּמַנִּיחַ עַד שֶׁיִּמְצָא עֲנִיִּים. וְאִם נָדַר בְּבֵית הַכְּנֶסֶת צְדָקָה שֶׁנּוֹתְנִים לִידֵי הַגַּבַּאי, אֵינוֹ עוֹבֵר עַד שֶׁיִּתְבַּע אוֹתוֹ הַגַּבַּאי וְאָז עוֹבֵר עָלֶיהָ מִיָּד, וְאִם לֹא כְּשֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהַגַּבַּאי אֵינוֹ צָרִיךְ כָּעֵת הַמָּעוֹת, אֶלָּא שֶׁיַּנִּיחוֹ אֶצְלוֹ.

מִי שֶׁאָמַר: אֶתֵּן סֶלַע צְדָקָה לִפְלוֹנִי, אֵינוֹ עוֹבֵר עַד שֶׁיָּבֹא אוֹתוֹ עָנִי. וְיָכוֹל כָּל אָדָם לְהַפְרִישׁ מָעוֹת לִצְדָקָה, שֶׁיִּהְיוּ מֻנָּחִים אֶצְלוֹ לְחַלְקָם בְּמִעַט מִעַט, כְּמוֹ שֶׁיֵּרָאֶה לוֹ (רנ"ז).

הַכּוֹפֶה אֲחֵרִים שֶׁיִּתְּנוּ צְדָקָה וּמְעַשֶּׂה אוֹתָן, שְׂכָרוֹ גָּדוֹל מִשְּׂכַר הַנּוֹתֵן, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם. וְעַל גַּבָּאֵי צְדָקָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם שֶׁגּוֹבִים אֶת הַצְּדָקָה, נֶאֱמַר וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים. וְגַבָּאֵי צְדָקָה שֶׁהָעֲנִיִּים מְחָרְפִים אוֹתוֹ, אֵין לוֹ לָחוּשׁ. כִּי עַל יְדֵי זֶה, זְכוּתוֹ יוֹתֵר גָּדוֹל.

הַמַּעֲלָה הַגְּדוֹלָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה הֵימֶנָּהּ בְּמַעֲלוֹת הַצְּדָקָה, הִיא הַמַּחֲזִיק בְּיַד יִשְׂרָאֵל הַמָּךְ וּמַטָּה יָדוֹ, קֹדֶם שֶׁהֶעֱנִי לְגַמְרֵי, שֶׁיִּתֵּן לוֹ מַתָּנָה בְּדֶרֶךְ כָּבוֹד, אוֹ שֶׁיַּלְוֶהוּ מָעוֹת, אוֹ יַעֲשֶׂה עִמּוֹ שֻׁתָּפוּת, אוֹ יַמְצִיא לוֹ אֵיזֶה עֵסֶק אוֹ מְלָאכָה כְּדֵי לְחַזֵּק יָדוֹ, עַד שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וְעַל זֶה נֶאֱמַר, וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ. כְּלוֹמַר הַחֲזֵק בּוֹ עַד שֶׁלֹּא יִפּוֹל.

יֵשׁ לְזָהֵר לִתֵּן הַצְּדָקָה בְּהֶסְתֵּר בְּכָל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר. וְאִם אֶפְשָׁר לִתְּנָהּ בְּאֹפֶן שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְמִי נוֹתְנָהּ, וְגַם הֶעָנִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמִּי קִבְּלָהּ טוֹב מְאֹד. וְעַל כָּל פָּנִים לֹא יִתְפָּאֵר הָאָדָם בִּצְדָקָה שֶׁהוּא נוֹתֵן. אַךְ אִם מְקַדֵּישׁ אֵיזֶה דָּבָר לִצְדָקָה, מֻתָּר לוֹ שֶׁיִּכְתֹּב שְׁמוֹ עָלָיו, שֶׁיְּהֵא לוֹ לְזִכָּרוֹן. וְרָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן (רמ"ט).

בְּיוֹתֵר צְרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ עַל תַּלְמִיד חָכָם עָנִי לָתֵת לוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְקַבֵּל, מִתְעַסְּקִין לִסְחֹר לוֹ סְחוֹרָה, שֶׁמּוֹכְרִים לוֹ סְחוֹרָה בְּזוֹל וְקוֹנִים מִמֶּנּוּ סְחוֹרָתוֹ בְּיֹקֶר. וְאִם יוֹדֵעַ לְהִתְעַסֵּק בִּפְרָקְמַטְיָא, מַלְוִין לוֹ מָעוֹת לִסְחֹר בָּהֶם. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, כָּל הַמֵּטִיל מְלַאי לְתַלְמִיד חָכָם, זוֹכֶה וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה. וְאָמְרוּ, כָּל הַנְּבִיאִים לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לְעוֹשֶׁה פְּרָקְמַטְיָא לְתַלְמִיד חָכָם וּמַשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם.

לְעוֹלָם יַרְחִיק אָדָם אֶת עַצְמוֹ מִן הַצְּדָקָה, וְיִגָּלֵגֵל עַצְמוֹ בְּצַעַר, שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וְכֵן צִוּוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, עֲשֵׂה שַׁבַּתְּךָ חֹל וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וַאֲפִלּוּ הָיָה חָכָם מְכֻבָּד וְהֶעָנִי, יַעֲסֹק בְּאֻמָּנוּת וַאֲפִלּוּ בְּאֻמָּנוּת מְנֻוָּלֶת, וְאַל יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת.

כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִטּוֹל מֵהַצְּדָקָה, וּמְרַמֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת וְנוֹטֵל, אֵינוֹ מֵת עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וְכָל מִי שֶׁצָּרִיךְ לִטּוֹל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת אֶלָּא אִם כֵּן יִטּוֹל, כְּגוֹן זָקֵן אוֹ חוֹלֶה אוֹ בַּעַל יְסוּרִין, וּמֻגְיָס דַּעְתּוֹ וְאֵינוֹ נוֹטֵל, הֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים וּמִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, וְאֵין לוֹ בְּצַעֲרוֹ אֶלָּא עֲוֹנוֹת וַחֲטָאִים. וְכָל מִי שֶׁצָּרִיךְ לִטּוֹל וּמְצַעֵר עַצְמוֹ, וְדוֹחֵק אֶת הַשָּׁעָה וְחַי חַיֵּי צַעַר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ עַל הַצִּבּוּר, אֵינוֹ מֵת עַד שֶׁיְּפַרְנֵס אֲחֵרִים, וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר, בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּה' וְגוֹ' (רנ"ה).